

23. „Zahraniční“ politika Charty 77

Chartovním dokumentům reflektujícím otázku míru v Evropě dala historie za pravdu

Charta 77 neměla v úmyslu a ani se nikdy nepokoušela stát se aktérem zahraniční politiky – jejím hlavním posláním a zájmem po celou dobu existence byla obrana lidských a občanských práv v Československu. Přesto se od počátku 80. let začala častěji vyjadřovat k širším evropským a mezinárodním problémům.

Souviselo to zejména s tzv. mírovou otázkou, živou v té době jak na Západě, tak na Východě. Jenže zatímco vyhlášený cíl západního i komunistického mírového hnutí byl týž, jejich charakter se podstatně odlišoval. Východoevropské „mírové hnutí“ vytvářel a dirigoval komunistický stát, pro nějž šlo o důležitou součást politické propagandy. Podle ní byl ovšem nositelem militarismu „imperialistický západ“.

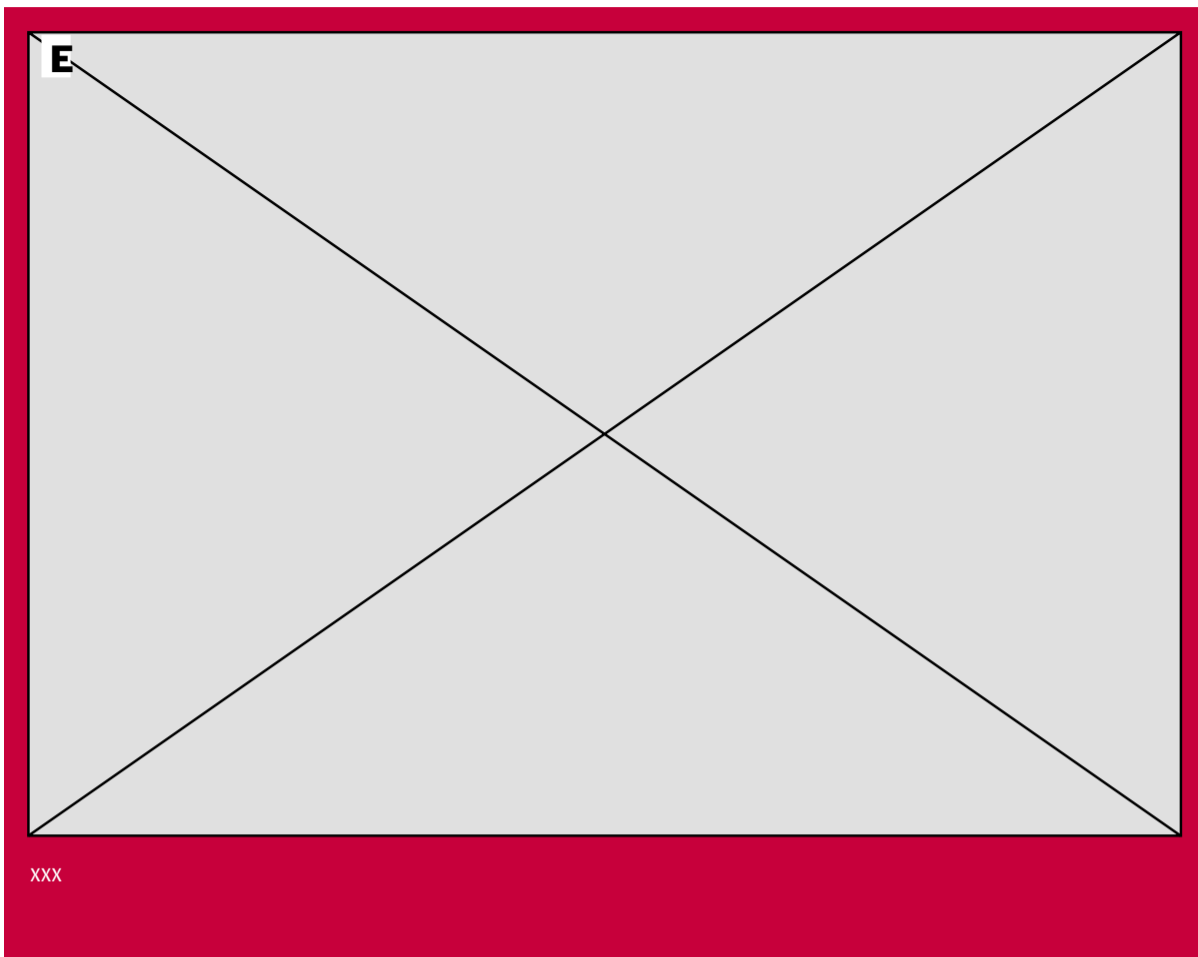
Na Západě šlo ale o aktivistické, zdola vyvěrající protesty proti novým formám militarizace. Protestující vinili své vlastní společnosti v další fázi studené války. Západní mírový aktivismus, jenž byl výrazem tamního sociálního pohybu, se tak velmi podobal východoevropským disidentským hnutím, s nimiž se pokoušel navazovat kontakty. Záhy se ovšem objevily názorové rozpory.

Velká část západních mírových aktivistů byla hlavnímu strategickému cíli ochotna podřídit takřka vše – v duchu dobového německého bonmotu *lieber rot als tod* (raději rudý než tuhý). Naproti tomu východoevropští disidenti nechápali a ani nemohli chápat boj za mír jako samostatnou otázku. Jednostranně zdůrazňovaná potřeba jaderného odzbrojení a mírového dialogu mezi Západem a Východem šla podle nich na úkor demokracie a dodržování lidských práv ve východních komunistických diktaturách.

Kacírská Pražská výzva naznačila možnost německého sjednocení

Z těchto myšlenkových podnětů vyrostla tzv. *Pražská výzva*, publikovaná jako dokument Charty 77 v březnu 1985, jakýsi pomyslný vrchol chartistického myšlení o mezinárodní politice. Hlavním autorem byl Jaroslav Šabata, jenž už nějakou dobu promýšlel možnosti „Helsinek zdola“ – nepsané koalice západního mírového aktivismu a lidskoprávního hnutí ve východní Evropě. Vedle Šabaty se na dokumentu autorsky podíleli především Václav Havel, Jiří Dienstbier a Jiří Hájek.

Jako hlavní problém evropské politiky a míru charakterizovali rozdělení kontinentu trvající od konce druhé světové vál-

ky. Při hledání cest ke sjednocení odmítli jakékoliv revize stávajících hranic a zdůraznili, že proměna Evropy musí vycházet z dialogu „rovnoprávních partnerů“. To ale nejdříve vyžadovalo nejen obnovu suverenity zemí pod sovětskou nadvládou, ale také emancipaci obou částí Evropy od supervelmoci.

Pražská výzva vzbudila značnou pozornost doma i v zahraničí, přičemž jako nejvíce kontroverzní se ukázal přístup k německé otázce, jež lze charakterizovat odvažným a v tehdejších evropských rozměrech ojedinělým výrokem: „Přiznejme však otevřeně Němcům právo svobodně se rozhodnout, zda a v jakých formách chtějí spojení svých dvou států v jejich dnešních hranicích.“

Kacírská myšlenka na sjednocení Německa vzbuzovala nedůvěru a odpor jak u předních západoevropských politiků, jako byla např. Margaret Thatcherová, tak i mezi mírovými aktivisty.

Živou diskuzi doma i v zahraniční doprovodily některé návazné texty autorů výzvy, například slavný Havlův esej *Anatomie jedné zdrženlivosti* napsaný pro mírový kongres v Amsterdamu. Podobně proslulý a bezmála prorocký „zahraničně-politický“ esej *Snění o Evropě* Jiřího Dienstbiera z roku 1986 apeloval na sjednocení Evropy a posílení jejího bezpečnostního pilíře na bázi Helsinského procesu. Ten autor chápal jako dvouvrstvý proces mírového dialogu států shora a demokratického a mírového aktivismu zdola.

Polistopadové ozvěny

Československá resp. česká zahraniční politika po listopadu 1989 svůj disidentský původ nezastírala. Měla nejenom výrazný lidskoprávní, ale zpočátku také otevřeně anti-imperialistický rozměr, vycházející z „kacírské geopolitiky“ *Pražské výzvy*, již řada událostí, jako např. právě sjednocení Německa, dalo za pravdu.

Prezident Havel a ministr zahraničí Dienstbier proto nikoliv náhodou už v prvních měsících po revoluci po navrhování společného rozpuštění Varšavské smlouvy i NATO a jejich úplné nahrazení pokračujícím procesem Konference pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (KBSE).

Nebyli tehdy jediní a bylo by ahistorické dnes tyto prý „idealistické“ představy zesměšňovat. Euforie po pádu komunismu totiž panovala ve velké části Evropy, o čemž vypovídají i značně ambiciózní projekty tehdejší KBSE. Ta ve své pařížské chartě ohlásila konec studené války a usilovala o to stát se společnou a hlavním bezpečnostní organizací na evropském kontinentě. Tyto plány vzaly definitivně zasvě především kvůli válkám na Balkáně a násilnému rozpadu SSSR.

Důraz na lidskoprávní tematiku však zůstal i na další dvě desetiletí trvalou a charakteristickou součástí české post-disidentské zahraniční politiky.

Uteká vám začátek seriálu? Předplatné si můžete objednat na tel. 225 555 533 nebo na internetové stránce www.lidovonoviny.cz/charta. V ceně předplatného je i přístup do digitálního archivu Lidových novin, o žádný díl tak nepřijedete.

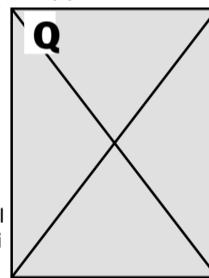
NÁSTROJE REPRESE

Šíření pomluvy

Pomluvačné kampaně proti odpůrcům komunistického režimu a signatářům Charty 77 patřily k tradičnímu koloritu československých masmédií. V Rudém právu i regionálních denících se pravidelně objevovaly články, ve kterých byli opozičníci obviňováni ze spolupráce s „imperialistickými špiónážními centrály“, z morálních poklesků, bohémského života a hospodářské kriminality. Obzvláště lákavými oběťmi očerňování se stali Václav Havel, Ludvík Vaculík či Pavel Landovský. Rovněž představitelé undergroundu byli vládní tiskem a označovány za „asociální živly“.

Šíření pomluvy však tvořilo také účinný nástroj Státní bezpečnosti, která jej zahrnuje do komplexu tzv. aktivních obraných opatření. Nejedním disidentem byl v okruhu svých přátel kompromitován jako údajný agent StB, popřípadě jako někdo, kdo u výslechu přilíhl mluvil. Jak dokládá případ chartistky Dagmar Hlavsové, nešťastily se bezpečnostní orgány zatáhnout do svých plánů silně věřící maminku dotyčnou, když jí anonymním dopisem lživě informovaly o tom, že se její dcera stala jakousi „kolektivní milenkou“.

Výzkumy po roce 1989 přitom ukázaly, že dopad těchto pomluv nebyl zanedbatelný a nepozbyl bohužel zcela na účinku ani v dnešní době.

MALÍ VELCI CHARTISTÉ

Květa Princová: náš svobodný dům

Kdekdo si dneska myslí, že Charta 77 byla vyjádřením politického postoje, ale to není pravda,“ řekla Květa Princová (* 1950) týdeník Respekt o své motivační Chartu podepsat. „Bylo to vyjádření životního postoje. Chtěli jsme jenom normálně žít.“ V roce 1976 si s mužem koupila dům v Rychnově na Děčínsku, aby v něm založila podobné místo setkávání svobodomyšlných lidí, jakým byl slavný byt Dany a Jiřího Němcových v pražské Ječné ulici.

V Rychnově Princová díky svému vysokoškolskému titulu začala učit. Dům bez přestání hlídala policie – kvůli koncertům zakázané hudby, čtení knih, divadlu i rodinným oslavám protirežimně laděných lidí. Po zveřejnění podpisů Charty 77 obou manželů začala pravidelná šikana: domovní prohlídky, výslechy, legitimování všech návštěvníků, zatýkáni, vyhazov z práce. Represe se děly i bez přímé účasti StB: jednou do domu někdo naházela plynové bombičky tak, že ho celý zamořila.

Stát dům vyvlastnil a rodina se i se třemi malými dětmi stěhovala. Tento scénář se opakoval ještě několikrát. Pár let před revolucí skončila na Olomoucku, kde žije dodnes. Po revoluci Květa Princová pracovala v místním zastupitelství, založila charitu a obor sociální práce na škole, kde nyní učí.

HISTORIE ČESKÝCH PROTIKOMUNISTICKÝCH AKTIVIT

Násilné akty proti režimu po roce 1969

Představitelé československé opozice v 70. a 80. letech užívání násilí v boji proti mocenskému establishmentu jednotně odmítali. Tímto postojem se výrazně lišili od odbojářů působících v letech bezprostředně po nástupu komunistického režimu.

Přesto i v normalizačním období docházelo k fyzickým útokům na funkcionáře stranických a státních orgánů. Většinou se jednalo o spontánní činy, jejichž aktéři napadené mnohdy osobně neznali a vnímali je pouze jako zástupce nenáviděné státní moci. V lednu 1970 byl například v obci Chodov na Sokolovsku přepaden a surově zbit příslušník Veřejné bezpečnosti čtyřmi muži, kteří svůj útok zahájili slovy: „To máš za Palacha!“

Svině komunistický!

Zejména v letech 1969 až 1971 neváhali někteří rozzlobení lidé ztrestat angažované spoluobčany, kteří v médiích či na pracovišti projevovali vděk „bratrským vojskům“ za záchranu před hroziící kontrarevolucí a navíc se aktivně podíleli na „obnovení pořádku“. V mladoboleslavské Škodovce tak v srpnu 1970 napadli člena závodní prověřkové komise, v říjnu 1971 zase uštědřil 41letý zaměstnanec stejného podniku kolegovi, jenž byl členem komunistické strany, několik políčků a své jednání doprovázel slovy: „My vás stejně pověsíme, vy svině komunistický!“

Po celé normalizační období ale do-

Snímky zbraní, střeliva a výbušnin nalezených při domovní prohlídce u Vladimíra Hučína v roce 1983 po jeho útoku na dům agenta StB FOTO ABS

cházel také k bombovým útokům, jejichž střípci se zaměřili na agitační střediska (např. listopad 1971 v Turnově), stranické budovy (únor 1975 v Praze, únor 1989 v Ústí nad Labem) či režimní pomníky. Jen dva dny po desátém výročí srpnové okupace zahřměla v centru Příbrami ohlušující detonace, která vymrštila do vzduchu bezmála třímetrovou sochu Klementa Gottwalda. Lamač Uranových dolů Ondřej Stavinoha dal touto formou najevo, „že Rusové jsou tu moc dlouho“, za což byl v lednu 1979 poslán na devět let do vězení.

Případ Hučín

Bezpečnostní orgány s mimořádnou horlivostí prověřovaly jakoukoli indicii možných „teroristických akcí“ a pro tyto ojedinělé projevy vzduchu ovšem neměly sebemenší pochopení. O tom se na vlastní kůži přesvědčil Vladimír Hučín, který v roce 1973 zničil výbušninou velký transparent *Se Sovětským svazem na věčné časy a nikdy jinak* a slzným plynem narušil v roce 1975 v Přerově manifestaci u příležitosti Velké říjnové socialistické revoluce.

V roce 1983 pak odpálil výbušninu před domem agenta Státní bezpečnosti, jenž byl nasazen na jeho odbojovou skupinu. Nechtěl jej přitom zranit, ale pouze vystrašit. Následovalo zatčení a soud, v němž byl Hučín odsouzen na dva a půl roku do vězení.

OBSAH SERIÁLU

6. 1. Geneze vzniku Charty 77 a jejího prvního dokumentu, 7. 1. Helsinky 75 a Charta 77, 9. 1. Reakce moci I – anticharta, 10. 1. Reakce moci II – rezoluce proti Chartě 77, 14. 1. Underground v Chartě 77, 16. 1. Neznámí 24. 1. Zpravodajské akce StB proti Chartě 77, 25. 1. Exil a Charta 77, 19. 1. Charta 77 a Svobodná Evropa, 20. 1. Exilová média a Charta 77, 21. 1. Policiejní akce proti Chartě 77, 23. 1. VONS, 31. 1. Charta 77 a ekologie, 1. 2. Chartovní a postchartovní „zahraniční politika“, 2. 2. Charta 77 a romská otázka, 3. 2. Vývoj Charty 77 v 80. letech a její politizace, 4. 2. Literární obrazy Charty 77, 6. 2. Charta 77 v pamětních místech, 7. 2. Charta 77 jako zdroj polistopadového liberalismu?, 8. 2. Neokonzervativci v Chartě 77, 9. 2. Chartovní a postchartovní levice